

Lletres inèdites de Carles, príncep de Viana, primogènit legítim dels catalans, a l'abat de Poblet Miquel Delgado (1460-1461)

Gener Gonzalvo i Bou

• Lletres inèdites de Carles, • príncep de Viana, primogènit • legítim dels catalans, a l'abat • de Poblet Miquel Delgado • (1460-1461)

• Gener Gonzalvo i Bou

• Urb. Masies Catalanes

• C. Dragó 61 bis (apartat de correus 84)

• 43479 L'Albiol

Paraules clau: Carles, príncep de Viana, monestir de Poblet, abat Miquel Delgado, guerra civil catalana (s. XV).

Resum

Aquest article transcriu cinc lletres inèdites, adreçades per Carles, príncep de Viana, a l'abat de Poblet Miquel Delgado, i datades els anys 1460-1461. S'insereixen, doncs, en els preàmbuls immediats a la cruenta guerra civil catalana entaulada entre el rei Joan II i les forces de la Diputació del General del Principat, i ajuntaments importants, com el Consell de Cent barceloní. La mort de Carles, el setembre del 1461, desfermà ja les ires del bàndol contrari al rei, i esclatà, doncs, la guerra, que havia de durar un decenni.

Este artículo transcribe cinco cartas inéditas de Carlos, príncipe de Viana, dirigidas al abad de Poblet, P. Miquel Delgado, fechadas en los años 1460-1461. Estos documentos se inscriben, pues, en el preámbulo de la cruel guerra civil catalana, entre el rey Juan II y las fuerzas de la Diputació del General del Principado, junto con ayuntamientos importantes, como lo era el Consell de Cent barcelonés. La muerte de Carlos, en septiembre del 1461, desató las iras del bando contrario al rey, y la consiguiente guerra, que había de durar diez años.

D'entre un gruix considerable de lletres provinents de diferents altes dignitats de la Corona, encapçalades notòriament per les de Joan II, i que fa temps que tenim reunides i en procés d'estudi global (les quals formen part, naturalment, de l'actual i vergonyós destí de l'arxiu de Poblet, a l'"Archivo Histórico Nacional" de Madrid, sense que ningú dels de casa gosi fer cap mena de greuge o reclamació), hem trobat oportú de publicar cinc lletres de Carles, príncep de Viana (1421-1461), fill del rei Joan II d'Aragó i de la reina Blanca I de Navarra —i que era, per tant, hereu de les dues corones, com a primogènit que era— a l'abat de Poblet Miquel Delgado (abat del 1458 al 1478; el seu govern coincideix quasi completament amb el del rei Joan II, que abraça els anys de 1458 a 1479).

És obvi que l'interès del gruix documental que estudiem rau notòriament en el conflicte de la guerra civil catalana de 1462-1472, conflicte llarguíssim entre el rei Joan II, enfront l'exèrcit del Principat, comandat per la Diputació del General i el Consell de Cent barceloní. No cal esmentar ací les greus conseqüències de tot ordre que aquesta contesa suposà per al nostre país, dessagnat completament en l'ordre material, polític, demogràfic i moral.

No escau ací, doncs, esmentar els motius d'aquell conflicte —que, malgrat els estudis vigents, creiem que encara hi ha nombroses llacunes al respecte—, però sí deixar entreveure el paper polític de l'abat de Poblet, que —no ho oblidem— és monestir reial, panteó dels comtes reis, i amb un paper actiu a la política del Principat, des de les corts generals fins a la Diputació del General.

Efectivament, Miquel Delgado (de procedència —gairebé segura— castellana),¹ que havia estat almoïner d'Alfons IV el Magnànim a Nàpols, encarna perfectament el d'un polític considerablement sibil·lí i intrigant, amb grans ambicions polítiques davant la cort, i que reflecteix el canvi de mentalitat dels abats de Poblet a partir del segle XV —que s'allargassa fins al mític abat Pere Caixal, de començaments del XVI—, els quals ja responen més als de prepotents prínceps d'aquell incipient Renaixement, que tant va captivar el nostre rei Magnànim a la seva cort de Nàpols, conscients, a més, de posseir un poder econòmic i social enorme, que responia al fet que es tractava del senyoriu eclesiàstic més imponent de Catalunya.

Ja fa uns quants anys, el volgut Dr. Jaume Sobrequés, en un estudi certament modèlic, pouà parcialment en aquesta documentació pobletana, i pogué veure perfectament el paper de l'abat i del monestir pobletà jugat durant la guerra de 1462-1472.²

De tot plegat, en podem concloure que Miquel Delgado jugà papers contraposats durant el conflicte. Sembla, d'entrada, que tenia una clara sintonia personal amb Joan II; tanmateix, durant l'esclat del conflicte, i d'acord amb la gran majoria de membres de la comunitat pobletana, es decantà pel bàndol de la Generalitat, en contra dels interessos reials, doncs.

També és prou sabut que la figura del príncep de Viana, enfrontat contínuament amb el seu pare (que en aquest afer, estava fortament influenciat per la seva segona muller, la castellana Joana Enríquez, mare del que seria el futur rei Ferran II), fou un dels detonants de la guerra; efectivament, quan el rei manà, el 2 de desembre de 1460, l'empresonament de Carles, l'abat Delgado fou un dels ambaixadors catalans que demanaren el seu alliberament.

¹ Sobre l'abat Delgado, vegeu: FINESTRES, Jaume. *Historia de el Real Monasterio de Poblet*. Cervera: 1756, p. 25-45; ALTISENT, Agustí. *Història de Poblet*. Poblet: 1974, p. 405-412.

² SOBREQUÉS I CALLICÓ, Jaume. "L'actuació política de l'abat i el monestir de Poblet durant els primers anys de la guerra civil catalana (1460-1464)". Dins: *I Col·loqui d'Història del Monaquisme Català*. Santes Creus: 1969, vol. II, p. 207-262.

En esclatar obertament el conflicte, tant Miquel Delgado com la resta de la comunitat de monjos de Poblet, estigueren lliurats a la causa que s'enfrontava amb Joan II. Però, pel que fa a l'abat, sembla clar que tan sols era una aparença. Efectivament, l'abat de Poblet, molt pròxim a la figura del rei, es decantà molt ràpidament cap a la causa reialista. Com que la comunitat monàstica estava decantada a favor del govern de Barcelona, Miquel Delgado optà per abandonar el monestir el dia 30 de juny de 1462, al qual no retornaria fins a l'any 1464. En aquest període, l'abat Delgado tingué una participació molt activa a favor de Joan II. En contrast amb tot això, i sumant-se al parer dels monjos de Poblet, el març de 1463, el monjo Lluís Ponç, resident al priorat pobletà de Natzaret, a Barcelona, fou elegit membre del Consell del Principat.

Amb el pas dels anys, i durant els temps d'aquesta guerra tan llarga, sens dubte que el retorn de l'abat, i el progressiu decantament del conflicte a favor de Joan II, apaivagaren (almenys en aparença, segons la documentació que tenim) la força dels partidaris de la Diputació del General. Així doncs, el monestir de Poblet, al final de la guerra (1472) aparegué com a institució victoriosa, fent costat al triomfant Joan II.

Hem volgut, doncs, fer breus referències a aquest període, per intentar que el lector copsi el gran paper polític que jugaven els abats de Poblet, els seus monjos més influents, i en línies generals, una institució monàstica d'enormes repercussions socials, econòmiques i senyorials. Miquel Delgado encarna, doncs, la figura d'un polític astut, atent als esdeveniments, i que, al nostre parer, canvià de postura política quan va entreveure que li era més beneficiós (sobretot per a les seves grans ambicions personals) per a la seva "carrera política" i la seva influència a la cort reial. Sens dubte, doncs, que l'emblemàtica obra d'*El príncep* de Maquiavel era un retrat fidedigne de com fer política en aquests primers temps del Renaixement, tant des de la mateixa reialesa com a les instàncies properes, com ho foren els abats del monestir de Poblet.

En aquest breu article, publiquem, doncs, cinc documents que el príncep de Viana, el primogènit Carles a les corones d'Aragó i Navarra, adreça a l'abat de Poblet Miquel Delgado. Aquestes lletres estan situades cronològicament durant els anys de 1460 i 1461, quan la imminent guerra civil ja s'intueix com a inevitable. És, però, durant l'època en que l'abat Miquel Delgado té una gran amistat i consideració envers el príncep Carles, fet que confirmaria amb la seva posterior afinitat amb la causa contra Joan II. Efectivament, en les quatre primeres lletres es denota ben clarament una gran confiança i amistat del príncep de Viana envers l'abat Delgado. En el primer document, li demana autorització de Poblet per nomenar el seu almoïner, atribució —com reconeix el mateix Carles— que corresponia a l'abat pobletà.

En el segon document, el príncep de Viana demana a Delgado que doni llicència a un monjo pobletà, familiar de la casa reial, per tal que pugui anar a Barcelona, a estudiar gramàtica. Dins aquesta línia, el tercer diploma epistolar ens informa de l'ajut que Carles de Viana demana a l'abat de Poblet, per tal d'afavorir en els seus estudis al fill de l'escuder del príncep. Finalment, li demana influència

per al nomenament del batlle de Poblet a la vila de Verdú, la perla de l'ampli senyoriu del monestir pobletà.

En tots aquests quatre documents, doncs, cal concloure de manera ben versemblant, la ja citada familiaritat i franquesa del Príncep de Viana envers l'abat de Poblet, i àdhuc, el respecte que el mateix Príncep tenia per a la figura abacial del poderós cenobi pobletà, la qual cosa, provenint d'una figura tan destacadíssima dins de la Corona, ens il·lustra, doncs, la gran influència i poder que posseïen els abats de Poblet en aquella època de finals de l'edat mitjana, i a l'albada del Renaixement (sense oblidar la seva poderosa omnipresència en els afers polítics del Principat durant els segles medievals precedents).

Retornant als afers polítics del príncep de Viana, cal recordar que en aquest mateix any de 1460 (la data de les nostres primeres quatre lletres) el rei Joan II manà l'empresonament de Carles, que pretenia casar-se amb Isabel, germanastra del rei Enric IV de Castella. Els fets posteriors són prou coneguts: en el moment de la detenció del príncep, les corts de Catalunya eren reunides a Lleida; l'acció de Joan II contra el seu fill fou considerat un acte inconstitucional, que vulnerava les lleis fonamentals del Principat de Catalunya. Tot seguit, els braços catalans exigiren l'alliberament del primogènit, tot convocant un exèrcit. Joan II, ben alarmat, signà la concòrdia de Vilafranca, amb el consegüent alliberament de Carles de Viana.

El nostre últim document data del juny de 1461; és el moment en el qual, producte de l'esmentada concòrdia de Vilafranca —en què es reconeixia el príncep com a hereu de la Corona (a més de concedir-li la lloctinència perpètua)—, el mateix príncep de Viana demana a l'abat de Poblet (o al seu procurador) que viatgi a Barcelona, per tal de prestar-li, a la seva persona, el degut jurament de reconeixement com a primogènit i hereu de la corona reial de Catalunya-Aragó. Significativament, aquesta lletra, solemne i de caràcter marcadament institucional, és redactada en la llengua oficial de la institució reial i de la seva cancelleria, és a dir, el llatí.

Com també sabem, el dia 23 de setembre d'aquell any de 1461, Carles de Viana moria en circumstàncies més aviat misterioses, amb el famós i suposat enverinament, manat executar per la reina Joana Enríquez. Més enllà, la figura del príncep fou el símbol de l'oposició de les institucions catalanes a les polítiques de Joan II. En aquella època, fins i tot, el príncep de Viana adquirí la categoria de sant per als catalans. Quan el seu cos, en un primer moment sebollit a la catedral de Barcelona, fou traslladat al panteó reial de Poblet, la seu barcelonina en conservà un dels seus braços, talment una preuada i veneradíssima relíquia, símbol de les llibertats nacionals del Principat de Catalunya.³

³ Sobre el príncep Carles, vegeu: CLOSAS, Antoni. *El primogènit Carles, príncep de Viana*. Barcelona: Dalmau Ed., 1977.

Escut d'armes de l'abat de Poblet Miquel Delgado (1458-1478). Foto: autor.

Apèndix documental

1

1460, abril, 10. Barcelona

El príncep Carles de Viana deixa a l'arbitri de l'abat de Poblet l'elecció de l'almoïner seu.

[O. Arxiu Històric Nacional (Madrid, AHN), Clergat, "Papeles", lligall 6744, n. 214]

Lo príncep de Viana, primogènit d'Aragó, de Sicília [...].

Venerable abat ben amat e devot orador nostre:

Rebuda havem vostra letra e hoyt lo que en virtut de la creença nos ha de vostra part volgut dir lo religiós e ben amat nostre, mestre Johan de Morós, és veritat que a instància de mossèn Nicolau Vivot e altres, vos escrivim, nos volguésseu dar per almoïner frare Johan Vinyoles, però puix axí és que altra persona pus sufficient e digna vós nos voleu dar e trametre per lo exercici del dit ofici, attès que a vós pertany en aquell provir o remetem a vós e a vostra electió e bon orde, pregant-vos afectuosament vullau dispondre de tal persona que sia servey de Déu e plaer nostre, car aquella que vós nos trameteu haurem per accepta.

Datum en Barchinona, a X abril, any M CCCC LX.

Charles [autògraf]

R. Vitalis

2

1460, juny, 14. Barcelona

Carles, príncep de Viana, demana a l'abat de Poblet que doni llicència a fra Gil de Montargull, germà del familiar reial Jaume, que pugui anar a Barcelona, per tal d'estudiar gramàtica, a fi de poder ordenar-se de prevere.

[AHN, Clergat, "Papeles", lligall 6744, n. 218]

Lo príncep de Viana, primogènit d'Aragó, de Sicília [...].

Venerable religiós e amat e devot nostre:

En aqueix vostre monestir haveu frare Gil de Montargull, germà del familiar nostre Jaume de Montargull, lo qual segons som informats té ja òrdens de sots-diaça. E perquè lo dit frare Gil pogués fer lo servey de Déu volrie pendre los òrdens de prevere, los quals sens que no haia alguna intel·ligència saltem de gramàtica, no pot bé aquelles obtenir. Considerat, per ço, que ací en Barcelona haurà millor manera de dar obra a estudi que aquí, volrie haver vostra llicència per venir al monestir de Natzaret de la dita ciutat per poder estudiar almenys hun any. Pregam-vos, per ço, ab molta afecció, puys lo dit frare Gil té propòsit bo, per aquell proseguir, per amor e contemplació nostra, lo vullau licenciar per venir al dit monestir de Natzaret. D'açó fareu servey a Déu e a nós plaer accepte.

Dada en Barcelona a XIII de juny M CCCC LX.

Charles [autògraf]

R. Vitalis

3

1460, agost, 6. Barcelona

Carles, príncep de Viana, prega a l'abat de Poblet que ajudi en els estudis el fill de Diego de Peralta, escuder seu.

[AHN, Clergat, "Papeles", llig. 6744, n. 221]

El príncipe primogénito de Aragón, Navarra, Sicilia [...].

Venerable devoto e bien amado nuestro:

Entendido havemos que el reverent abat, predecessor vuestro, qui Dios haya, demandó al amado nuestro Diego de Peralta, scudero, hun fijo suyo, el mayor de toviessse, diziéndole ser su voluntad quererle tener en el studio e fazérgelo hombre de sciencia, e que traydo el moçuelo por el dicho Diego, el dicho abat se falló muerto, o hoydo por vos el caso, movido virtuosa e caritativament por satisfacer la voluntad e sponntánea profierta de vuestro predecesor e por haver el mérito de semejante buena obra quisistes que el dicho Diego vos dexasse su ya dicho fijo ofresciéndole de fazer en él lo bien deliberado por vuestro dicho predecesor e assí vos lo dexó.

Sentimos agora que el dicho moçuelo, Martinico llamado, es por vos muy bien tractado, amado e querido, lo qual vos agradescemos más porque por la voluntad e afección que al dicho su padre tenemos por muchos agradables servicios que fecho nos ha, deseamos que el dicho su fijo sea hombre de sciencia para que adelante en nuestro servicio, lo podamos tener, havemos acordado scrivirvos rogando vos e encargando quanto afectuosamente podemos que por nuestra contemplación e sguart pongáys el dicho Martinico al studio e en aquel lo sostengáys e deys lo necessario de manera que para nos servir al delante como es nuestro deseo devenga ábil e suficiente, ca cercificamos vos que nos servireys e complazereys en ello mucho agradablemente e haver lo hemos sin dubda en memoria quando sobre algo a nos recorreréys.

Dada en la ciutat de Barchinona, a VI de agosto, anyo M CCCC LX.

Charlos [autògraf]

4

1460, setembre, 16. Barcelona

Carles, príncep de Viana, torna a demanar a l'abat de Poblet, el càrrec de batlle de la vila de Verdú, a favor de Gonçalvo d'Escobar.

[AHN, Clergat, "Papeles", llig. 6744, n. 228]

Lo príncep de Viana, primogènit d'Aragó, de Sicília [...].

Venerable abat bé amat e devot nostre: en dies passats vos scrivim volguésseu donar la batlia de Verdú e dels altres castells al bé amat nostre Gonçalvo d'Escobar, perquè vos tornam a pregar si feet no hu haureu lo vullau fer per nostre respecte e amor conferir la dita batlia al dit Gonçalvo. Açò serà a nós molt car si per vós serà cumplit e us ne retrem condignes gràcies.

Dada en Barchinona, a XVI de setembre M CCCC LX.

Charles [autògrafs]

R. Vitalis, prothonotarius.

5

1461, juny, 27. Barcelona

Carles, príncep de Viana, demana a l'abat de Poblet que acudeixi, ell o per procurador, el dia trenta de juliol, a Barcelona, per tal de prestar-li els juraments deguts com a primogènit de la Corona.

[AHN , Clergat, "Papeles", llig. 6744, n. 235]

Infans Karolus, serenissimi domini regis Aragonum, Sicilie [...], primogenitus, regnorumque et terrarum eiusdem domini regis, gubernator generalis, et locum tenens in Principatu Cathalonie ac comitatibus Rossilionis et Ceritanie, venerabili religioso et dilecto nostro fratri abbati monasterii Populeti, consiliario et oratori, salutem et dilectionem.

Cum sumopere desideramus que divini muneris gratia nobis ab alto concessa sunt, benevolenciamque iam dudum inter nos et dicum Principatum multis laboribus contractam multo maiori amoris amenitate confoveri ac ad finem et effectum execucionis concordatum, inter dictum serenissimum dominum regem genitorem nostrum colendissimum et Principatum Cathalonie prelibatum disposuerimus ut nobis, tanquam primogenito per vos et alios de dicto Principatu et comitatibus debita iuramenta presententur, ad que prestanda diem tricesimam mensis iulii proxime futuri in hac civitate Barchinone prefigimus, ideo vos rogamus quod per vos seu procuratorem et nuntium vestrum plena potestate suffultum, dicto die coram nobis in dicta civitate, compareatis facturus nobis tanquam primogenito iuramenta predicta.

Nos enim ob hoc parati sumus facere ea que facere debeamus. Et super hoc aliis de Cathalonia nostras consilimes litteras destinavimus.

Datum Barchinone, die XXVII iulii, anno a Nativitate Domini millesimo CCCC sexagesimo primo.

Karolus [autògraf]

Dades de l'estudi

Supervisió, Dr. Flocel Sabaté, catedràtic d'Història Medieval de la Universitat de Lleida; rebuda, desembre de 2006; acceptació, gener 2007.